

nem adott Isten mást, mint Atyánkfiát: hogy amint nemzetünkben származott Egy, aki írta magát Isten Ostorának, és azt, aki mint üstökös csillag rettentette a világot; ugyanazon nemzetből most támaszta Királyi Apostolt... Szent Istvánban s ő olyan magyar, akire az *Isten vokolt!*»

Magyar történelem: magyar élet!

(Hogyan tanítsuk, hogyan kell ismernünk és ismertetnünk a történelmet?)

Írta: KOPPÁNY ISTVÁN

Sulyos a helyzetünk, kétségbeejtő!... Már semmi jót sem várhatunk!... Halljuk sokaktól, lépten-nyomon. Sok magyar tévedt erre, a főként a nemzet szempontjából, végzetes utra. S az ifjúság vezetőinek, de a nemzet vezéreinek sem lehet ma fontosabb feladata a reményvesztettek istápolásánál, a jövőbe vetett hit újra elhíntésénél és meggyökereztetésénél, mert akármennyire is nehéz fellegek járnak Hazánk egén: Magyarország él és — élni fog, ha — csak a lelkek legmélyén is — maradt egy-egy szikrája a magyar élnikararásnak!

S vajjon dörgő hangú, felületes, az érzékekre és érzelmekre is csak rövid ideig ható órák szónoklatokkal, ünnepi beszédekkel és írásokkal érhetünk-e el valamelyes számottevő eredményt? Vajjon elég-e, ha gyermekeinknek, tanulóinknak, olvasóinknak, vagy hallgatóinknak rózsaszínű szemüveget készítünk, amely még legnagyobb hibáinkat is erénynek, vagy legfeljebb valami fatális véletlennek mutatja? Szerencsénk, hogy a ma csalódásoktól már erősen edzett embere már meg sem igen hallgat, vagy olvas el ilyen beállítású dolgokat. Ma az egyik legsúlyosabb magyar nagybőjt, vagy ha úgy tetszik: tél napjait éljük, amely ciharthat még nagyon sokáig, ha végre nem tartunk általános mestervizsgálatot és bünbánatot és nem teszünk erős fogadást, hogy a magyar tavasz érdekében semmiféle áldozatoktól, munkától és erőfeszítésektől vissza nem riadunk — a legnagyobb magyar lelkesületével, aki ma is arra tanít, hogy „minden áldozat kicsiny ahhoz képest, amit a Hazának kívánni joga van!”... S ami a pap kezében a biblia, az kell, hogy legyen, elsősorban minden magyar pedagógus és szülő számára, a magyar történelem könyve is. Innen kell merítenünk erőt, energiát és utmutatást, — őszintén előtárva a nemzeti multat, amely szinte az élő példa erejével int a hibák kerülésére és buzdít a helyes ut követésére!

A magyar történelem: a magyar élet, olyan, mint a természet élete. Tavasz, nyár, ősz és tél váltakoznak itt is, ott is. Csak egy „kis” különbség van a kétféle változás között, — a nemzet életének évszakai korántsem váltják egymást olyan időközökben, mint a

természetben. Volt magyar tél, amely hidegebb és tartósabb volt, mint bármely más nemzet tele, — de volt magyar tavasz is, nyár is és — még lesz is ez örök törvény szerint addig, míg van a nemzetben életerő! A történelem tanít meg erre és ez a tanulság az, amit mindig és mindenütt először kell megvilágítani az elkeseredettek, az ugyis mindegy „hivei“ előtt!... 895-ben a bolgárok a besenyőkkel szövetkezve elpusztították Etelkőzt, akik megmaradtak, kénytelenek voltak új hazát keresni, a jövőt új körülmények közepette biztosítani. Sikerült nekik, mert a télre tavaszt akartak és hoztak is!... „A sagittis Hungarorum libera nos Domine“, rebegte imáiban a félelemtől elsápadt Nyugat és 955-ben I. Ottó német császár mégis teljesen tönkre verte a Lech folyó mentén kalandozó magyar sereget... III. Henrik német császár Péter királyunkkal alattvalói hűségesköt tétetett... A tatárjárás szörnyű pusztításai mellé a borzasztó inség, saskajárás és dögvész szegődtek a magyarság tönkretételére... 1526-ban az önmaga és a török által ásott sírjába rohant a magyarság. Következményeiben talán rettenetesebb volt az a tél a mainál is!... A kurucok is lekényszerültek tenni a fegyvert s kicsavarták azt 1849—49 hósinak kezéből is... S a nemzet mindezt túlélte! Mert mindig voltak külső és belső ellenségeink, hibák és bűnök, amelyek kegyetlen ősz és telet zudítottak ránk, de minden télben voltak virrasztók és vezérek, akik tavaszt hirdettek és a nemzet jobbainak segítségével meg is valósították azt!... Szent István uralkodása, ... I. Béla buzgólkodása a rend helyreállításán és a jólét megvalósításán, ... Szent László és Kálmán dicső kora, ... III. Béla trónratermettsége, ... IV. Béla. „a második honalapító“, ... Károly Róbert és Nagy Lajos európai nagyhatalma... Zsigmond német-római császársága, ... a birodalmát Bécsből kormányzó Mátyás tekintélye, ... az 1867-es kiegyezés utáni talpraállás, fellendülés, stb., stb... Ezek mind hosszabb-rövidebb ideig tartó verőfényes tavaszokat és kellemes nyarakat juttatnak eszünkbe — azzal a feltétlenül megszívlelendő történelmi intelligenciával, hogy a nemzet életévszakainak változása — nagyrészt! — a nemzettest tagjaitól függ!!!

*

„Aki az iskolában komolyan és alaposan gondolkodni megtanul: az végezte el jól az iskolát! — írta Deák Ferencről egyik

1) „Egy, az egész magyar tanítást átítató tévhit, hogy a könyv arra való, hogy megtanuljuk. Ez alapjában téves. Ha az adatokat a fejünkben tartjuk, úgy minék a könyv? Amit a könyv jól megőriz, minék azt fejünkben tartani? Amit meg kell tanulnunk, az éppen az, ami nincs a könyvben: a nagyobb benső összefüggéseket meglátni, megérteni s a könyvet magát helyesen használni“, — mondotta a magyar felsőoktatás reformjával foglalkozó kongresszuson Szent-Györgyi professzor.

bencéstanára. De sokszor még az életbe kilépve sincsen még ké-
sön „komolyan és alaposan gondolkodni megtanulni“, ha meg-
értjük, hogy a történelem, nemzetünk élete egy szerves, az idők
végezetéig meg nem szakadó folyamat, amely elválaszthatatlan-
ul kapcsolja össze a múltat a jelennel és ezt a jövővel s óva int
attól az oktalan gondolkozástól, mintha az életben, a történelem-
ben bármi is „véletlenül“ történnék, mert a példák ezreivel mu-
tatja ki — kéretlenül is és kérlelhetetlenül! — az események kö-
zötti ok és okozati összefüggést.

A háboruk és hadivállalatok tárgyalásánál kimutatja a tör-
ténelem az okokat és következményeket, amelyek miatt még a
ma éppen győztes nemzeteknek is meg kell fontolniok egy új há-
boru eshetőségeit, veszélyeit és borzalmait. De kétségtelen, hogy
van az éremnek másik oldala is. „Si vis pacem: para bellum“, —
mondotta ki — azt hisszük: végérvényesen! — a római. A békét
ugyanis — ha háborút nem is akarunk! — (főként gyűlölködő,
önző és alacsonyabb műveltségű nemzetek között!) a maximumra
fokozott egyéni és nemzeti szellemi és anyagi energiakészletekkel
és erővel kell őriznünk! Ez a történelem 1×1-e, amin változtatni,
míg „embert“ hordoz hátán a föld, aligha lehet! . . .

De rá kell jönnünk végre mindannyiunknak arra is, hogy a
történelem nem pusztán rideg tudomány és csak iskolában tani-
tandó és tanulóndó studium, hanem a legkiválóbb — életszem-
léletre, világnézetre oktató-oktató tényező! Tehát nem az év-
számok és adatok — ágyból felkelés esetén is! — pontos elsajáti-
tása,²⁾ lényegtelen részletek és történelmi pletykák ismerete és
terjesztése a fontos, hanem hogy a régi magyar életet, embereket
és intézményeket úgy ismerjük meg, hogy ebből önálló kritikai
látás és munka, jelen kötelességeink és jogaink világos felisme-
rése, valamint ezeknek gyakorlására való készség-ösztönzés szár-
mazzék! (Lehetetlen, hogy a magyar történelmet alaposan is-
merő és életerőt, életszemléletet abból merítő egyének az atheis-
ták és nemzetközi világpolgárok, kommunisták táborába sod-
ródjanak, — bárminők is legyenek a körülmények és az ellen-
fél, vagy ellenség propagandája, mert a jó gyermek az édesany-
jához betegségében, vagy testi-lelki szenvedésekkel telt napjai-
ban csak még jobban ragaszkodik és érdekében minden lehető
elkövet! . . .)

A történelem vezet rá bennünket arra is, hogy a nemzet
tagjai és energiái (miként egy gépezet minden egyes alkotórésze!)
csak bizonyos szerkezeti egységben működnek és működhetnek
eredményesen. Politikai, vallási és egyéb szempontokon-érdeke-
ken felül emelkedve a „nagy-kérdések“-ben mindig eggyé és
erőssé kell válnia a nemzetnek. A történelem számtalan példája

²⁾ Ezeket a szakkönyvekben 1—2 perc alatt mindenki megtalál-
hatja.

elrettentően igazolja, hogy mily mérhetetlen károkat okozott a közösségnek, a nemzet fejlődésének, ha akár kiváló egyének, akár társadalmi osztályok maradtak távol a közös munkától, a problémák közös megoldásától, — vagy vettek részt önző és egyoldalú érdekekért, keresztényellenes és nemzetközi eszmékért folytatott harcokban! A nemzettest tagjaiban meglévő együvértartózásnak, az egyéni munka fontossága és szükségességének érzete lesz képes csak mai szociális problémáinkat is kielégítően megoldani!

*

A történelem legfőbb ereje tehát a példa, a példaadás, az ideál-„termelés“! Ennek a felismeréséből fakadt a nagy római nemzet egy másik örökérvényű közmondása: *Historia est magistra vitae!* Ezért mondta Napoleon: „Fiam lapozgasson gyakran a történelemben és gondolja meg, hogy ez az egyetlen igaz bölcsélet“ = tudomány! S ezért zarándokolt (hogy csak még egy példát említsek) Nagy Lajos királyunk Szent László nagyváradi sírjához — fogadalmat téve, hogy tetteiben, gondolkozásában és országlásában történelmi ideálként a szent királyt fogja követni!

Ma különösen rá vagyunk szorulva a történelem utmutatására. Alig másfélévtizedtől el a ránk nézve oly szerencsétlenül végződött világháború után, melynek következményei szinte az egész világon még ma is — majd hogy nem azt mondom — szörnyűbbek magánál a háborúnál. És ma?!?... Ismét egy új világégés réme fenyeget. Ritkán volt annyi és oly súlyos még ma megoldandó probléma a történelem asztalán! De talán nem is volt soha annyi tehetségtelen és önző, vagy inkább tehetséges, de gyűlölködő s a világot bármily borzalmak árán is! — csak a maga képére formálni akaró, más iránt gonosz szándéku és türelmetlen, a történelem bosszújával nem számoló államférfi és politikus! A mai embert, a ma életét általánosságban tehát már csak közelsége miatt sem állíthatjuk mintaképül ifjúságunk és népünk elé. Viszont a XX. századról, a jelenről, a mai idők közállapotairól és nagy alkotásairól sem hallgathatunk, ezért kell megragadnunk minden alkalmat a történelem tárgyalásánál, hogy a multat valamiképen mindig szerves kapcsolatba hozzuk a jennel s az összetevésből adódó tanulságokat és utmutatást a jövő kialakulása szempontjából azonnal leszögezzük és hasznosítani iparkodjunk. Ezen egybevetésekből kell meglátnunk, mely hasznára, vagy kárára volt a nemzetnek az alparlamentarizmus, az önkényuralom, a forradalom, ..., a liberális berendezkedés, a keresztény-„kurzus“, stb.! (De figyelemmel kell kísérnünk a világtörténelem nagy államainak és — főként! — a szomszéd-államoknak történetét, jelen körülményeit!). Nagy történelmi egyéniségeknek a ma szemüvegén való tárgyalásából tűnik ki, hogy milyenek kell lennie az országnak és népek sorsára döntő befolyást gyakorló egyházi, polgári és katonai vezetőknek! Ma

a nacionalizmus erősödése mellett többfelé a kivételes nagy államférfiak kora kezd kibontakozni, — éppen ma szükséges tehát olyan, kortársaik közül fejjel kimagasló vezéreknek (nem diktátoroknak!) méltatása és ideálul állítása, mint például: Árpád, Szent István, Szent László, IV. Béla, Nagy Lajos, Mátyás, Pázmány, Bethlen Gábor, Rákóczi, Széchenyi, Kossuth, Deák, stb. Nem is említve itt a tudományok, művészetek, stb. terén kiváló, de a politikai és közéletben is irányító szerepet vivő világi és egyházi honfiakat!...

De ne feledjük azt se, hogy az egyes ember csak akkor érdemli meg, hogy őt Isten teremtményének: „ember“-nek nevezék, ha — hibái és gyarlósága mellett is — haladni és tökéletesedni kész és akar! miáltal a maga, családja, környezete és így nemzete életét is szebbé, jobbá teheti. S ebben a tökéletesedni-akarában vajjon ösztönzi-e, irányítja-e bármi is jobban, mint a mult példaadó egyéniségei, eseményei és körülményei? (Az özvegy édesanya azt mondja gyermekének: Légy szorgalmas, munkás, becsületes és jóra való ember, mint édesapád volt, — a történelem ehhez még hozzáteszi: ha iparos vagy: légy olyan, iparkodj olyanná lenni, mint a kiváló nagy magyar iparosmesterek voltak, — ha katona vagy: lépj a kiváló magyar hadvezérek nyomdokaiba (akiket itt névszerint felsorolni: oldalakat tenne ki!). — ha államférfi vagy: tanulmányozd Széchenyi, Deák és a többi „vezérek“ életét, — stb., stb.)...

„A keresztény vallás zavartalan forrásán megtisztult erkölcsi jó (mintha ma mondaná „a legnagyobb magyar“!) ma legegészségesebb, mint leghosszabb életidőt ígérő alapja a nemzeti-ségnek. S hogy Hazánk akkor lesz boldog, ha ily fölemelkedett nemzeti szellem éleszti földeinket, melynek fölébredésére úgy volna kötelességünk magunkat ösztönzeni, mint Dárius pohárnoka neki mindennap azt jelentené komoly figyelemmel: „Király, emlékezzél a görögökről!“... Igen, folytonosan ismertetnünk kell a kereszténységnek és más erkölcsi történelemformáló tényezőknél, eszmeáramlatoknak hatását és szerepét történelmünkben (és a világtörténelemben!). De „a nagy eszmék mindig áldozatot és erőfeszítést követelnek híveiktől. Erre az emberek nagy többségét pusztító okoskodással és bizonyítással rávezetni nem lehet!“ Nem lehet más sem és nekünk sem, hanem csak az „új honfoglalásért“ vívott küzdelmeinkben sem, hanem csak a magyar történelmi öntudat megerősödése és a fönről lefelé következőlegesen végrehajtott példaadással!...

„Isten adja, — mondotta Kossuth —, ne lehessen rólunk egykoron elmondani, hogy a multtól tanulni, a jövődtől tanácsot kérni elfelejték“... A nemzetek közti mai feszült helyzet, a nemzetközi politikában lépten-nyomon tapasztalható bizonytalanság, lelkiismeretlenség és a hibák legnagyobb része vajjon

nem a történelmi erők nemismeréséből, vagy semmi-bevevéséből származik? Az úgynevezett győztes hatalmak viselkedése a leggyőzöttekkel szemben vajjon nem a legrettenetesebb történelmi lelkiismeretlenség és tudatlanság-vakság eredője?!? ... És a ma annyira divatos személyi kultusz, a feltétlen és vak engedelmességnek és tekintélytiszteletnek a vezetőktől a saját személyük részére is való megkövetelése nem megcsúfolása-e annak a valódi történelmi elvnek, hogy soha sem az egyes ember, hanem mindig az ügy, a közösség, a szent cél iránti odaadást követeljük csak meg mindenkitől?!? ...

*

Folytathatnám e témát, volna még egy-két mondanivaló! S ha a mult és jelen történelmi példáit, hibáit és erényeit akarnám felsorolni: úgy talán a végére sem érnék, — de nem teszem. Az üdvös cselekedeteket fakasztó meggondolkoztatáshoz — hiszem! — ennyi is elég!... Annyi bizonyos; hogy a történelem népszerűsítésének, oktatásának „oly mélységére van szükség (iskolában és iskolán kívül!), amely az akaratra hat. A történettudás csak akkor lesz eleven és gyümölcsöző, ha nem kérdés és feleletből áll, hanem, ha módot nyújtunk arra, hogy az érettebb tanulók a legjobb történelmi művek olvasása által az egyes korok jelenségeinek gondolkodva való megértésére törekedjenek“. (Kerschensteiner)...

Mi a magyarság legnagyobb történelmi teljesítménye? — kérdezte valaki egyszer ifj. gróf Andrássy Gyulától s ő rövid gondolkodás után határozottan csak ennyi mondott: Az, hogy még élünk! S mi a magyarság történelmi hivatása ma? — kérdezhetjük ezután. Az, hogy az egész magyar történelmet alaposan megismerve és azt megszeretve: a multak hibáiból okulni, erényeiből útmutatást, ösztönzést meríteni iparkodjék a nemzetélet okos, becsületes újjáépítésére és folytatására!...

A világtörténelem elsősorban arra tanít, hogy: a történelem az élet tanítómestere, — Hazánk történelme emellett még azzal is biztat, hogy:

„Magyarország nem volt, hanem lesz!“